

Teilhard brani, da nije teolog, kritika mu zamjerava, što se upušta u teološko raspravljanje.

Osservatore Romano (30. VI.—1. VII. 1962.) u poluslužbenom komentaru »Monituma« isltiče kao najtežu Teilhardovu zabludu »diffetto metodologico«, metodološki manjak, jer prirodoznanstvenu terminologiju prebacuje na metafizičko i teološko područje — napose u problemu sveobuhvatne evolucije. Time krivo tumači i postanak i razvoj i svrhu svijeta (nužda stvaranja, minimalizam Otkupljenja, naturalizacija grijeha, preslaba distinkcija naravi i nadnaravi, neka vjera u »treću narav« izvan Boga i čovjeka — narav svijeta). U biti — Teilhard bi »ponaravio nadnarav — quel naturalizzare, quasi, il soprannaturale«.

Kad sve promotrimo, čini se da je Teilhard ipak najteže pogriješio time, što se je odevć približio panteizmu. Odakle kao iz neke nejasne magle probija sve ostalo, što je neodređeno ili krivo u sistemu. I sam se je često optuživao — napose u pismima — radi te panteističke napasti. Priznajemo, da je ona zbilja zavodljiva za jednoga učenjaka, koji otkriva u krilu prirode čudo za čudom, jednu silu veću od druge, i razvoj, koji kao da želi probiti »plafon« i doprijeti do božanskoga. No Teilhard je razlikovao Božju transcendentnu narav od prirode. I da nije kroz prirodu i kroz svemir pustio onu čudnu evolucionističku struju, koja samu sebe nosi i usavršava, valjda bio još bolje utvrdio Apsolutni Božji Nadbitak i ovisnost svega u njemu. Previše ga je očarala veličina svemira, napose veličina materije i evolucije. Materiji je pjevao himne, evoluciji je pridavao svojstva demiurga. Materija mu je gotovo prije duha, a evolucija je ostvarila i duh sam. A to su nezgodne i netočne izjave.

Zbrojmo sve i ovaj kratki prikaz ovako završimo: Teilhard de Chardin bio je velik čovjek, divan redovnik, uzoran svećenik, utjecajan apostol, znanstvenik prvoga reda, smion mislilac, vizionar i pjesnik nada sve. Njegova je nakana, da pokrsti Einsteina, ko što je Toma pokrstio Aristotela, hvale vrijedna. Vizije su mu utješne, pune nada i jasnog žara. Krist mu je središte — i to je značajno. Crkva je Kristova objava — i to nas hrabri. Samo da se ikogod nađe i da popravi očite pogriješke, da čitavoj toj viziji dade veću teološku i sigurniju filozofsku koherentnost i opravdanje. Taj bi nas čovjek veoma zadužio. On bi nastavio, čega Teilhard nije stigao učiniti. Ili — možda — nije ni mogao.

DRUGA PASTORALNA KONFERENCIJA NJEMAČKIH TEOLOGA

Dr. S. Doppelhammer

J. M. Reuss, *Glauben heute* (M. Grünewald, Mainz 1962, str. 167). — Ova knjiga sadrži predavanja druge pastoralne konferencije njemačkih teologa, koja je održana pod naslovom »Naša dužnost u vjeri«.

Rudolf Schnackenburg najprije raspravlja dva temeljna pitanja: »Vjerovati prema izričajima Biblije« i »Naša dužnost u vjeri — Poticaji iz Novog Zavjeta«. Odgovor na prvo pitanje pisac ovako sažima: »Vjerovati prema Bibliji znači podvrgnuti se Bogu čitavom svojom osobnošću, u poniznosti

i pouzdanju, u predanju i pokornosti, u osjećaju i djelu. Ono što mi većinom s naglašavanjem ističemo, čvrsto držati za istinu što je Bog objavio, ukazuje se tada više kao jedan djelomični momenat i kao nužna pretpostavka za još daljnje postavne čine. Srž vjerskog držanja prema Bibliji leži u susretu s objaviteljskim Bogom i u odgovoru, koji čovjek sa čitavom svojom dušom daje» (14 s). Iz te naravi biblijske vjere Schnackenburg povlači ovaj zaključak: »Iz rečenoga dosljedno proizlazi, da vjeru ne smijemo promatrati kao jednokratni čin, koji vodi da zaključnog stanja, mnogo više kao jednom započeti živi odnos s Bogom i Kristom, koji će se dalje njegovati, produbljivati i proširivati. Vjerovati ne znači obući jedno odijelo, koje se nosi i podere, često čisti i katkad popravlja, nego prije znači jednu klicu zasaditi, jačati i razvijati, dovoditi do cvatnje i plodonosnosti, ili još bolje: započeti jedno prijateljstvo, u kom se prijatelju treba posvetiti, koje može biti izloženo i teškoćama a što više i raspasti se« (24 s).

U drugom referatu Schnackenburg najprije iznosi apostolski način propovijedanja te razlikuje osnovno propovijedanje, zatim propovijedanje naprednima i osobni doprinos propovjednika. Općenito se u Novom Zavjetu može zamijeniti jedan osnovni temelj kršćanske pouke, koji se može nazvati već »katekizmom praksićanstva«. Najkraće je to izrazio sv. Pavao u svojoj prvoj poslanici Korinćanima (15, 3—6). I početna vjerska pouka zahvaća odmah u središte kršćanstva: propovijedanje Krista i spasenja na temelju prihvaćene vjere a ne razumskog dokazivanja. Naprednima treba pokazati cjelokupno duhovno blago Crkve i dozvati u svijest. Pisac kaže: »Tu nam se svima nameće bolno osjećano pomanjkanje u našem propovijedanju. Jer kako često uistinu stvarno čujemo 'duhovne' nagovore, koji neposredno hrane nutarnji, duhovni život naših vjernika, koji im otvaraju bogatstvo božanskoga života u nama i pomažu im, da ga iskoriste plodonosno za svoj vlastiti život? Gotovo izgleda, da se taj način duhovnog nagovora vjernicima ograničava na duhovne vježbe; a ipak, kako za tim gladuje vjerni puk! On želi od svojih svećenika konkretno uputstvo za unutarnji život, s razumijevanjem za ono što je moguće i provedivo u dnevnom životu, u svjetskim pozivima« (45). Pisac upućuje na propovijedanje sv. Pavla, osobito na svečani uvod poslanice Efežanima. Konačno sv. Pavao nastupa sa čitavom svojom osobom: »Nasljedujte mene, kao što i ja nasljedujem Krista« (I Kor 11,1). Zato propovjednik mora u propovijedanju davati samoga sebe. Vjera se zapaljuje na vjeri! U drugom poglavlju Schnackenburg pokazuje važnost kršćanske zajednice za vjeru: »U stvari od zajednice proizlazi stalno 'osnaženje vjere'; jedna zajednica molitve i pjevanja znači za vjeru više nego ne znam kako duhovito raspravljanje o vjerskim pitanjima« (50).

Albert Görres u svom referatu »Čovjek našega doba i njegova vjerska situacija« najprije ističe nepovoljne odraze moderne kulture na sam duh čovjeka: današnji je čovjek zapriječen u svom temeljnom odnosu prema istini, jer sugestioni pritisak novina, radija, televizije itd. kod prosječnog čovjeka sasvim uništava snagu prosuđivanja; osim toga moderna kultura imade centrifugalnu tendenciju; precjenjuje beznačajno periferno zato: »Tehnička masovna civilizacija ugrožava nešto što se može nazvati kontemplativna atmosfera kao životno disanje duše« (60). Treći je bolesni trag na licu našega vremena: »Drži istinitim samo ono što ti je nakon kritičko-skeptičkog ispitivanja ostalo dokazano... Po toj je direktivi morao čovjek, koji je dalje vjerovao u autoritet, izaći besvjestan i lakouman, to znači, vjera kao takova osumnjičava se, da je jedan nečudoredni, nečasni ljudski čin« (62). No nestanku povje-

renja u religioznom području kao nadopuna s druge strane stoji golemi porast samopouzdanja i samosvijesti u svjetskom djelokrugu, jer je homo religiosus kod rješavanja problema zatajio (69). Skepsa se modernog čovjeka prije svega proteže na snagu kršćanstva preobraziti čovjeka: »Prema prosječnom životnom iskustvu reagira kršćanin uglavnom jednako kao nekršćanin, i ne razlikuje se od ovoga niti po ljubavi niti po kreposti niti po manjoj pripravnosti na grijeh...« (72). O toj hiperkritičnosti modernoga čovjeka za sve ljudsko u Crkvi svećenik mora voditi brigu. Görres kaže, »da je pomanjkanje u samokritici usprkos svega vježbanja u ispitivanju savjesti specifična staleška opasnost svećenika. Jedan svećenik mora mnogo nastojanja upotrebiti na to, da joj izbjegne. Potreban mu je dvorski luđak, koji mu u svako doba može reći istinu, barem tako nužno kao vladaru apsolutističkih vremena. Jedan svećenik, koji u svom djelokrugu nema iskrenog prijatelja, koga prigodice može zamoliti za riječ kritike, lišava svoj rad mnogih plodova« (74). No ipak situacija nije beznadna. Pisac samo opominje na jednu veliku pogriješku: »Postoji fatalna nada upravo među teolozima, koja novovjeko pouzdavanje u pronalazke, u tehničke sljeparije prenosi na duhovno i tako vjeruje, da će jedna tajanstvena nova psihologija, psihologija dubina ili sociologija pokazati nove puteve, gdje je evanđelje na kraju svoje mudrosti. Ima teologa, koji od Carl Gustav Junga ono očekuju, što su izgleda ostali dužni Krist i Crkva« (76s). U modernom čovjeku imade ipak svijetlih strana. Danas ljudi osjećaju povećanu težnju za pojavom bitnih Kristovih crta u našem svijetu, onakvom kakav jest (78). Patološke crte naše kulture konkretizam i eksperimentalizam dušobrižnik treba uzeti u obzir: »Njegova zajednica i pojedinci trebaju od njega konkretno duhovno vodstvo. Na primjer, on ne će samo općenito propovijedati o ljubavi prema bližnjima, nego bi mogao reći: Slijedeće nedjelje svi ćemo se truditi naš radio aparat navinuti tako tiho, da ne smeta susjedu... Potrebno je nanovo pokazati provođenje u našoj novoj stvarnosti najjednostavnijih, životnih kršćanskih temeljnih čina. Pojedincu treba u propovijedi poučiti, kako će moliti, kako će u svom životu ostvariti minimum meditacije...« (83). Zato Görres postavlja ovo načelo: »Naše dušobrižništvo mora sve više biti neka vrst dušobrižništvo bolesnika ili oporavljenika i naša pedagogika mora sličiti opreznom postupku s tegotnom djecom; jer je moderni čovjek bolestan i tegoban« (80).

Heinz Fleckenstein raspravlja pitanje: »Kako današnji čovjek stoji prema kršćanskoj vjeri«. Pored već navedenih nepovoljnih okolnosti modernog života za vjeru, on posebice naglasuje, da danas kršćani žive usred jedne potpune »diaspore«, razvija se kršćanstvo pojedinca: »Bivstvu sutrašnjeg kršćanina bit će upravo osobno a manje institucijsko« (93). Osobito mu je važno drugo poglavlje: »Situacija kod svećenika, 'službenika vjere zajednice'« Evo dva vrijedna odlomka: »S ozbiljnim strahovanjem mislimo, da se mora ustanoviti ne kod malo dušobrižnih svećenika izrazita nesposobnost, nerijetko dapače neko pomanjkanje spremnosti za psihološko i sociološko razumijevanje općih društvenih promjena i time stvarnog životnog položaja prosječnog kršćanina (109)... u svećeničkim se krugovima govori o nekom gotovo 'beznadnom eksterioriziranju' današnjeg svećenika, o gotovo potpunom 'izumiranju meditativnog tipa' u kleru... Takvo odvracanje svećenikova života od unutarnjosti mora se osobito jako odraziti kod 'službe u vjeri': prvo, u propovijedi, koja samo tako biva uvjerljiva, da navješšana riječ prije nego bude saslušana mora kao poziv istine i ljubavi biti čuvana i priznata u vlastitom srcu...; drugo, duševna i duhovna stagnacija čini svećenika nesposobnim za

individualno dušobrižništvo, koje svakako, ne slučajno danas, odviše jako zaostaje za općim« (110 s).

O »Našoj dužnosti u vjeri« raspravlja i jedan velegradski župnik, Ernst Tewes. On najprije naglasuje važnost novije »teologije župe«: »Ona nije samo i prvenstveno upravna oblast ili jedna filijalna stanica Velike Crkve, nego u njoj vlada isti život i isti zakon cijeloga organizma, što znači: sva u svemu i sva u svakom svom dijelu. Karl Rahner to ovako formulira: Mjesna crkva je zivanje svjetske crkve« (116 s). Tu u životu konkretne zajednice mora crkva postati vidljiva. To će imati blagotvorni utjecaj na vjeru prema riječima sv. Pavla: »Tako i vi, budući da vruće čeznete za duhovnim darovima, nastojte ih na izgradnju crkve imati u izobilju« (I Kor 14,12). Najvažnije mjesto gdje župna zajednica vrši svoju dužnost u vjeri jest sv. misa. Tu je jedinstvo vjernika s Kristom i međusobno najvidljivije. »Nebriga, s kojom se postupa sa središnjim vrelom hrane za vjeru, bogoslužjem i propovjedu, nameće pomisao, da vrlo mnogi od nas nemaju pravu sliku o klimi, u kojoj danas mora živjeti svaki kršćanin, klimi, koja iz korijena stavlja vjeru u pitanje. Ima ih vrlo malo, kojima je vjera prošla bez borbe« (121). Kao temeljnu misao za moderno propovijedanje Tewes ističe, da ono mora biti »misionarsko«, što znači: ono mora biti takovo, da čovjeka iz svjetskoga duha povratiti k duhu evanđelja i iz njega mu se osvjetljuje život (125). »Ali to također znači, da naši studenti teologije, sutrašnji propovjednici, na pravi način budu uvedeni u baratanje sa čitavim opsegom Novoga Zavjeta« (126). I Tewes naglasuje: »Opasnost, da se služi religioznim klišejima i šablonama, je velika. No to je smrt uvjerenosti i vjerskog osvjeđavanja, koje može proizaći samo iz stalnog meditativnog stava« (127).

U svom referatu »Dužnost u vjeri svakidašnjice« Viktor Schurr razvija pastoral laikata. Čovjek je društveno biće, koji obično tako misli i živi kao njegova okolica. Društvena atmosfera danas više nije kršćanska. »Jedna se životna ili radna sredina može obratiti samo po aktivnim kršćanima, koji u njoj borave. Neposredna dužnost u vjeri u svijetu leži na laicima« (135). U tom svijetlu treba promatrati i suvremene liturgijske reforme. Schurr kaže: »No sad se moraju kerigma i kult, jer su izvorni temelj svakog dušobrižništva, mnogo jače orijentirati prema vani i mjestu, gdje Krist traži moderni svijet i gdje oltar, kao kod starih Rimljana, stoji na bojištu« (133). Za kućne posjete Schurr daje ovaj lijepi savjet: »U prvom razdoblju (između oba svjetska rata) mogao je susret ispasti možda, »službeno«: »Kako je s nedjeljnom misom, uskrsnom ispovjedu, brakom?« Što su vjernici dalje od vjere, to mora dužnost u vjeri biti »misionarskija«: ne prvo tražiti, nego najprije davati. Ne prvo crkvene dužnosti, nego najprije ljubav i pomoć i povjerenje. 'Ja sam bio spreman na svaku uslugu. Mogli su me pitati što su htjeli, ja sam im odgovarao: Pokušat ću pomoći vam' (Cardin). Oni moraju opaziti: On nije službenik crkve, nego dolazi iz uvjerenja« (137). Kler formira laika, laik formira svijet! Tu problematiku nije moguće rješavati samo unutar jedne župe, nego čitavog jedinog kraja. Schurr ukratko raspravlja i laičke dužnosti na kristijanizaciji obitelji, industrijskih pogona, tehničkih komunikacionih sredstava te slobodnog vremena. Najvažnija društvena stanica je obitelj: »Zdravi život u susjedstvu privlači druge. Obitelj misionira obitelj« (144).

Na koncu Reuss analizira definiciju vjere I. Vatikanskog koncila, koja zbog posebnih prilika onoga doba ističe važnost razuma u vjerovanju. Reuss zaključuje: »Ako se pak danas vjera jače promatra kao osobno predanje čitavog čovjeka objaviteljskom Bogu, tada to nije samo organsko razvijanje

nauke Tridentinuma i Vaticanuma, nego odgovara također potrebi i znaku našega vremena« (167).

Ovih nekoliko misli iz navedenih referata pokazuje nam veliku vrijednost Reussove knjige. Njezino čitanje moglo bi donijeti mnogo zdravih politicaja našim neumornim pastoralnim radnicima, da se ne dogodi, kako kaže francuski dominikanac Pie Duployé: »Sistem funkcionira, ali radi u prazno« (89).